

IN MEMORIAM
JULIEN QUACKELBEEN
28/02/1935-24/09/2016

Zo'n 20 jaar terug, om en rond 1995, sprak ik met twee naar Parijs geëmigreerde Oostenrijkers over de sterke aanwezigheid van de lacaniaanse psychoanalyse aan de Gentse Universiteit en, per uitbreiding, in het psychologisch werkveld in Oost- en West-Vlaanderen. Beide heren verwonderden zich namelijk over het contrast met Nederland, waar dit denken veel moeilijker voet aan de grond kreeg. Ik herinner mij dat één van hen zich ter verklaring van dit onmiskenbare gegeven liet ontvallen: "Vreemd toch, want jullie Vlamingen zijn toch ook protestants?"

Dit uitgangspunt vormt stof voor een interessant debat. Maar wat er ook van weze, wie het wil hebben over de impact van de psychoanalyse vandaag in Vlaanderen, kan onmogelijk rond de figuur en het parcours van Julien Quackelbeen, zowel binnen als buiten de universiteit.¹

Zoals zovele studenten in de psychologie, leerde ik hem kennen als een uitzonderlijk goed lesgever, voor wie een college iets anders was dan het napraten van wat in de cursus stond, of, zoals vandaag de dag maar al te vaak het geval is, het afhaspelen van een Power Point. In zijn lessen ontmoette je hem ook als mens (hij verschool zich niet achter zijn weten) en werd je uiteraard soms zelf erg geraakt door wat hij zei (psychoanalyse gaat namelijk over de mens in zijn alledaagshheid).

Komt hierbij dat hij mede vanuit zijn eigen basisopleiding een buitengewoon sterke pedagogische drijfveer had.² Wie bij Quackelbeen studeerde of werkte (als student, als assistent) kreeg een stuk *vorming*

1. Julien Quackelbeen was natuurlijk niet de eerste noch de enige vertegenwoordiger van de psychoanalyse in Vlaanderen. Ik vermeld hier slechts drie Gentenaren die hem voorafgingen: Juliaan Varendonck, Jacques De Busscher en Jacques Schotte. Geen van deze drie heeft echter *school gemaakt* aan de Gentse universiteit. Jacques Schotte, die Lacan persoonlijk kende en bij wie Quackelbeen in analyse ging, deed dit wel aan de Université Catholique de Louvain.

2. Hij promoveerde in 1966 in de pedagogiek op een proefschrift over plastische opvoeding en was gedurende enige jaren decaan van de faculteit opvoedkundige wetenschappen van de universiteit te Lubumbashi (Congo).

in de betekenis van het Duitse *Bildung*. Als dusdanig oversteeg deze vorming ruimschoots elke "informatieoverdracht" uit enig academisch vakgebied en impliceerde een onderdompeling in literatuur en kunst, en, voor wie dit aandurfde of gewoon nodig had, een psychoanalytische kuur.³

Waar hij van de universiteit ooit de opdracht had gekregen om de optie klinische psychologie mee uit te bouwen, dan vertaalde hij deze opdracht vanaf het einde van de jaren 1970 in de doelstelling om een aantal analytici te vormen en zodoende de psychoanalyse ook in Vlaanderen op de kaart te zetten.

Dit is een demarche die ik typisch durf noemen voor Julien Quackelbeen. Hij gebruikte de universiteit als instrument om de psychoanalyse te dienen, en terzelfder tijd vond hij de psychoanalyse te belangrijk om haar over te laten aan de psychoanalytische verenigingen en cultiveerde hij haar ook binnen de universiteit.

Om dit laatste samen met anderen te kunnen doen, creëerde hij een aantal werkinstrumenten. Een eerste hiervan was het zogenaamde "postgraduaat", een forum waar geïnteresseerden, ongeacht hun vooropleiding, hun klinische en theoretische vorming permanent konden verderzetten door het bijwonen van lezingen en seminars of door deel te nemen aan één van de vele leesgroepen die werden opgestart. Dit initiatief evolueerde doorheen de jaren tot een meerjarige postgraduate opleiding, traditie die tot op vandaag in ere wordt gehouden door de Vakgroep Psychoanalyse en Raadplegingspsychologie in twee Permanente Opleidingen in de Psychoanalytische Psychotherapie.

Een tweede instrument waren de publicaties. Was Julien Quackelbeen een begenadigd spreker, dan had hij stellig ook een goede pen. Hij vond het heel belangrijk dat er werd gepubliceerd en moedigde iedereen daartoe aan. Zo behoorde het tot zijn beleid om studenten die een goede licentiaatsverhandeling hadden geschreven uit te nodigen om uit hun verhandeling een artikel te puren en ter publicatie aan te bieden. Pro memorie: ik spreek hier over de jaren 1980 en 1990, dat wil zeggen over een periode lang voor de huidige outputmanie met bijhorende dynamieken en karakteristieken (meervoudig auteurschap, Angelsaksisch, academisch Engels maar overigens vaak "onleesbaar"...). Men schreef omdat men graag schreef, of

3. Voor een goed begrip: in de jaren 1980 en 1990 was het bijvoorbeeld een standaardvereiste om als assistent (AAP) een eigen analyse te ondernemen. Die analyse deed men bij een analyticus naar keuze en dus niet bij Julien Quackelbeen zelf.

omdat men meende iets te zeggen te hebben, en niet zozeer omdat men *moest* schrijven. Uitwisseling en overdracht, schriftelijk dan, stonden op het eerste plan in de beide tijdschriften (de *Psychoanalytische Perspectieven* en de *Rondzendbrief uit het Freudiaanse Veld*) en de beide boekenreeksen die hij opstartte.

Een derde en een vierde instrument riep hij in het leven buiten de universiteit. Beide kennen nog steeds een bloeiend bestaan al is de band met de universiteit minder hecht geworden. We hebben het dan over een vereniging, namelijk het Gezelschap voor Psychoanalyse en Psychotherapie, een "beroepsvereniging" zo men wil die het licht zag in 1990, en het daarbij aanleunende Vormingsinstituut, dat pas na zijn emeritaat in 2000 effectief werd opgericht.

Vermelden we nog, als vijfde en laatste instrument, de tientallen studiedagen en congressen die onder *impetus* van Julien Quackelbeen her en der in (vooral) beide Vlaanders werden georganiseerd over de meest uiteenlopende klinische en theoretische thema's.

Het hoeft geen betoog: alle verhoudingen in acht genomen, de invloed van Julien Quackelbeen was en is bijzonder groot. Zelf placht hij te zeggen, in navolging van Jacques Lacan: "De psychoanalyse oefent haar invloed uit, één per één". Die uitspraak verwijst naar het individuele avontuur van de psychoanalytische kuur, waarbij een enkeling zich gedurende jaren gaat uitspreken bij een ander, bij een klankbord, bij zijn analyticus. Zo'n onderneming heeft vanzelfsprekend repercuussies, laat een spoor na, *ver-andert* iemand ("een beetje, misschien" zou Julien hier tegenwerpen). Maar tel al deze avonturen op en na één generatie, na pakweg 20 à 25 jaar, is de invloed die één analyticus uitoefent groot te noemen, vooral wanneer die analyses hebben geleid tot de vorming van nieuwe analytici die op hun beurt het werk "één per één" aanvatten, of die als clinicus in één of andere institutionele setting zijn tewerkgesteld.

De kruisbestuiving van zijn werk als analyticus met zijn werk als academicus heeft ervoor gezorgd dat zijn stem nog lang hoorbaar zal zijn. Vele van de door hem gevormde studenten en doctoraatstudenten hebben ondertussen zelf hun weg gevonden, aan universiteit en hogeschool, in binnen- en buitenland, en zetten op hun manier zijn werk verder.

*

* *

Met Julien gaat voor mij een geliefde professor, een mentor, een vaderfiguur, een *compagnon de route* en een kompaan heen.

Voor alles wat je voor mij betekende in één van deze voor mij werkzame hoedanigheden, dank ik je Julien!

Filip Geerardyn